

UNELE ASPECTE PRIVIND CONFLICTUL ARMAT INTERN ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL UMANITAR

Ion FRUNZE,
dr.în drept, USEM

În lucrare se propune ca cadrul juridic intern al statelor să fie elaborat în corespundere cu multitudinea instrumentelor juridice internaționale în acest domeniu pentru a asigura o protecție adecvată a drepturilor omului.

Studiul prezentat în lucrare ar putea aduce o contribuție substanțială raportându-ne la necesitatea obiectivă privind baza conceptuală a Dreptului Internațional Umanitar, deoarece pacea, securitatea, siguranța viitorului depind de un singur lucru, și anume aplicarea și respectarea întotdeauna a Dreptului Internațional Umanitar.

Cuvinte-cheie: *instrumente juridice internaționale, Dreptul Internațional Umanitar.*

ONE ASPECTS ON THE INTERNAL CONFLICT ARMED IN INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS

Ion FRUNZE,
Phd in Law, dr., UESM

The paper proposes that the internal legal framework of the States should be developed in accordance with the multitude of international legal instruments in this area in order to ensure adequate protection of human rights.

The study presented in the paper could make a substantial contribution to the objective necessity of the conceptual basis of International Humanitarian Law, because peace, security, the future's safety depend on one thing, namely, always applying and observing International Humanitarian Law.

Keywords: *international legal instruments, International Humanitarian Law.*

Introducere. Actualitatea temei investigate constă în cercetarea complexă a conceptului de conflict armat, care este un fenomen social foarte complex, din cauza multitudinii de caracteristici, motiv pentru care analiza acestuia trebuie făcută din perspectivă multidisplinară. Una dintre dimensiunile principale ale conflictului armat o reprezintă modul de reglementare juridică la nivel internațional, în raport cu fiecare etapă istorică a omenirii. Problematika tradițională și fundamentală a Dreptului Internațional Umanitar trebuie abordată coroborat cu realitățile lumii contemporane, încercând o dublă soluționare a faptelor concrete, atât din perspectiva necesităților militare, cât și din cea a umanismului.

Scopul cercetării noastre constă în elucidarea aspectului doctrinar al responsabilității comandamentului în situații de conflicte armate neinternaționale.

Reflecții și rezultate. Noțiunea de „comandament responsabil” utilizată în acest context este preluată din art. 1, al. 1 din Protoco-

lul Adițional II din 1977. Doctrina responsabilității comandamentului, exprimată în art. 7, al. 3 din Statutul TPI [6], permite unui comandant să răspundă penal pentru faptele ilegale ale unui subordonat „în cazul în care știa sau avea motive să știe că subordonatul se pregătea să comită astfel de acte sau le-a comis și [...] nu a luat măsurile necesare și rezonabile pentru a preveni astfel de acte sau a pedepsi autorii acestora”.

Tribunalul Internațional Militar pentru fosta Iugoslavie a afirmat pentru prima dată aplicabilitatea doctrinei responsabilității comandamentului în situații de conflicte armate neinternaționale în cazul *Procurorul vs Hadžihasanović*. [4] În acest sens, Tribunalul a afirmat că existența „comandamentului responsabil” să fie o parte integrantă a conceptului de conflict armat neinternațional.

De menționat că doctrina responsabilității comandamentului este, de asemenea, exprimată în art. 38 din Statutul de la Roma al CPI: „Un comandant militar sau o persoană care acționează efectiv

ca un comandant militar este pasibil de răspundere penală pentru crime ce țin de competența Curții comise de forțele aflate efectiv sub comandamentul, controlul său sau sub autoritatea sa efectivă, ca urmare a neexercitării de către acesta în mod corespunzător a controlului asupra acestor forțe, în cazul în care:

❖ *acest comandant militar sau persoană știa sau, în virtutea circumstanțelor, la acel timp, ar fi trebuit să știe că forțele comiteau sau erau pe cale să comită astfel de infracțiuni; și*

❖ *acest comandant militar sau persoană nu a luat toate măsurile rezonabile și necesare pentru a preveni sau reprimă comiterea lor sau nu a transmis problema autorităților competente pentru cercetare și urmărire penală”. [7]*

La 16 iulie 2003, Camera de Apel a TPI a emis în cauza *Hadžihasanović* o decizie care afirmă aplicabilitatea acestei doctrine pentru crimele comise în situații de conflicte armate neinternaționale. [5] Decizia Camerei de Apel a admis o hotărâre anterioară asu-

pra cauzei *Hadžihasanović* emisă de Camera de Judecată. [4]

Deciziile celor două Camere sunt, în acest caz pentru o serie de motive, de o importanță deosebită pentru dezvoltarea dreptului internațional umanitar.

I. În primul rând, până la cauza *Hadžihasanović*, TPI nu s-a pronunțat în mod explicit asupra problemei dacă, în conformitate cu dreptul internațional cutumiar, un comandant poate să răspundă penal pentru faptele ilegale ale subordonaților săi într-o situație de conflict armat neinternațional.

II. În al doilea rând, legând doctrina responsabilității comandamentului de existența „comandamentului responsabil”, tribunalul a asimilat cel din urmă concept la natura „organizată” a grupurilor armate. Consecința acestui lucru este faptul că termenul „grup armat organizat” nu poate fi aplicat fără presupunerea existenței comandamentului responsabil.

III. În al treilea rând, cazul *Hadžihasanović* contribuie în continuare la suprapunerea normelor aplicabile în conflictele armate internaționale și interne în dreptul internațional umanitar. În măsura în care această dezvoltare a dreptului asigură un grad mai mare de responsabilitate pentru încălcările normelor umanitare, afirmarea de către Tribunal a aplicabilității doctrinei respective în conflictele armate noninternaționale este bine venită.

Este necesar de subliniat că pragul de aplicare a dreptului internațional umanitar în definiția *Tadić* a conflictelor armate neinternaționale este semnificativ mai scăzut decât cel stipulat în Protocolul Adițional II. [2, p. 145] Art. 1, al. 1 din Protocol prevede că acesta se aplică conflictelor armate care au loc pe teritoriul unei Înalte Părți Contractante între forțele sale armate și forțele armate disidente sau alte grupuri armate organizate care, sub comanda unui responsabil, exercită un astfel de

control asupra unei părți din teritoriul său pentru a le permite să efectueze operațiuni militare organizate și susținute și să implementeze prezentul Protocol.

În cauza *Hadžihasanović*, Tribunalul utilizează conceptul de comandament responsabil cuprins în art. 1, al. 1 din Protocolul Adițional II pentru a ilustra aplicabilitatea doctrinei responsabilității comandamentului în situații de conflict armat neinternațional. Cu toate acestea, după cum susține savantul A. Cullen, Tribunalul confundă problema, referindu-se la standardul comandamentului responsabil cuprins în Protocolul Adițional ca fiind aplicabil în toate situațiile de conflict armat neinternațional. [2, p. 145]

Camera de judecată citează în hotărârea sa asupra cauzei *Hadžihasanović* Comentariul CICR asupra Protocolului II pentru a clarifica sensul termenului „comandament responsabil”: „*existența unui comandament responsabil implică un anumit grad de organizare a grupului armat insurgent sau a forțelor armate disidente, dar acest lucru nu înseamnă neapărat că există un sistem ierarhic de organizare militară similar cu cel al forțelor armate regulate. Aceasta înseamnă o organizație capabilă, pe de o parte, de planificarea și efectuarea operațiunilor militare organizate și susținute, și pe de altă parte, de a impune disciplina în numele unei autorități de facto*”. [4]

Utilizând această interpretare a termenului, Camera afirmă că „comandamentul responsabil înseamnă o organizație care este capabilă atât de planificarea și efectuarea operațiunilor militare organizate și susținute, cât și de impunerea disciplinei în numele unei forțe de facto sau al guvernului”.

Camera, de asemenea, se referă la Comentariul CICR privind art. 3 comun pentru a susține principiul responsabilității comandamentului ca un standard aplicabil în toate situațiile de conflict armat:

„*Așa cum Comentariul CICR la art. 3 comun prevede, atunci când discută criteriile unui „conflict armat” (pentru a distinge un conflict armat de acte de banditism sau de o „insurecție neorganizată și de scurtă durată”), Partea în revoltă împotriva guvernului de jure „dispune de o forță militară organizată, o autoritate responsabilă de actele sale, acționând în cadrul unui teritoriu determinat și deținând mijloacele de respectare și asigurare a respectării Convenției*”. [4, p. 161]

În sprijinul Camerei de Judecată, afirmarea aplicabilității doctrinei responsabilității comandamentului în conflicte armate neinternaționale, Camera de Apel precizează că „*responsabilitatea comandamentului era o noțiune integrantă a interdicției impuse de art. 3 comun din Convențiile de la Geneva din 1949 de a face anumite lucruri în timpul unui conflict armat intern*”. [5] Referindu-se la existența unei forțe militare organizate ca o condiție prealabilă pentru existența unui conflict armat, Camera prevede că acest lucru, la rândul său, presupune existența comandamentului responsabil: „*Este evident că nu poate exista o forță militară organizată fără un comandament responsabil*”. [5]

Interpretând natura organizației a unui grup armat ca o dovadă a comandamentului responsabil, Camera de Apel a TPI afirmă că „*aspectele relevante ale dreptului internațional privesc fără îndoială, o forță militară angajată într-un conflict armat intern, fiind organizată și, prin urmare, sub comandament responsabil. În absența oricăror prevederi contrare, sarcina unei instanțe este de a interpreta practica de bază a statelor și opinio juris (cu privire la cerința ca o astfel de forță militară să fie organizată), ca având sensul că organizația militară implică un comandament responsabil, care, la rândul său, implică responsabilitatea comandamentului*”. [5]

După cum susține savantul Anthony Cullen, poziția exprimată de către Camera de Apel în cauza *Hadžihasanović* implică în mod clar un prag mai mare pentru punerea în aplicare a dreptului internațional umanitar decât cea din definiția *Tadić* a conflictelor armate ne-internaționale. Așa cum conceptul comandamentului responsabil în cauza *Hadžihasanović* este preluat din Protocolul Adițional II și că interpretarea acestui concept este legată de art. 1, al. 1 din acest instrument, rezultă, ca o consecință logică, faptul că domeniul material de aplicare pentru conflictele armate ne-internaționale este mai mare decât cel presupus, de obicei, pentru punerea în aplicare a art. 3 comun. [2, p. 145]

Acest prag exclude neapărat toate situațiile de conflict armat ne-internațional în cazul în care un grup armat organizat nu este de natură „pe de o parte, să planifice și să efectueze operațiuni militare organizate și susținute, și pe de altă parte, să impună disciplina în numele unei autorități *de facto*”. [1, p. 334] Având în vedere modul în care aceste condiții restrâng aria de aplicabilitate, ar fi un avantaj de a face distincția între situații de conflict armat intern în cazul în care conceptul comandamentului responsabil din Protocolul Adițional II se aplică tuturor celorlalte situații de conflict armat ne-internațional.

Situațiile de conflict armat ne-internațional fără comandament responsabil cuprind cazurile în care ostilitățile sunt prelunge, dar de mică intensitate, lipsite de operațiuni militare susținute și organizate. Conflictele armate care au loc între grupuri armate organizate, fără implicarea autorităților guvernamentale, menționate mai sus în textul lucrării, ar fi lipsite, de asemenea, de comandament responsabil. În cazurile de conflict armat între autoritățile guvernamentale și grupuri armate organizate, ar fi, de asemenea, necesar ca

ultimele să reprezinte o autoritate *de facto* pentru ca conceptul comandamentului responsabil să se aplice.

Având în vedere pragul ridicat de aplicare asociat cu Protocolul Adițional II și pragul inferior asociat cu art. 3 comun, este important pentru comandamentul responsabil ca acesta să nu fie privit ca o condiție care determină existența conflictului armat. Fără a face în mod explicit această distincție, conceptul de comandament responsabil poate servi pentru a restrânge în mod nejustificat aplicarea dreptului internațional umanitar la situații care nu ating pragul fixat în Protocolul Adițional II.

Abordarea adoptată de către Camera de Apel în cauza *Hadžihasanović* în interpretarea comandamentului responsabil acordă o importanță considerabilă Comentariului CICR privind art. 3 comun. După cum s-a subliniat mai sus, conceptul de conflict armat ne-internațional s-a dezvoltat semnificativ de la elaborarea Convențiilor de la Geneva. Pragul de aplicare în prezent asociate cu art. 3 comun este considerabil diferit de cel indicat în Comentariul CICR. Definiția *Tadić* a conflictului armat ne-internațional este o ilustrare clară a acestui fapt.

Bazându-se pe sensul prezentei definiții, S. Boelaert-Suominen comentează că „se poate concluziona cu certitudine că pragul sugerat de Comentariul CICR nu a reușit să se cristalizeze în dreptul internațional cutumiar. În special, nu există nicio cerință în hotărârile TPI, ca entitățile nonstatale să exercite controlul asupra unei părți a unui teritoriu sau că astfel de forțe armate au un comandament responsabil”. [1, p. 633 – 634]

Exprimând o poziție similară, B. Thahzib-lie și O. Swaak-Goldman susțin, de asemenea, că existența comandamentului responsabil nu ar trebui să fie considerată o

cerință pentru caracterizarea conflictelor armate ne-internaționale: pentru ca art. 3 comun să se aplice, ostilitățile trebuie să îndeplinească un nivel minim de intensitate și trebuie să fie, fără îndoială, suficient de prelunge. Ostilitățile trebuie să se desfășoare între părți care sunt suficient de organizate... deși nu neapărat sub comandament responsabil și dispus să respecte legile de război. [8, p. 253]

Raționamentul Camerei de Apel în cauza *Hadžihasanović* a fost criticat pentru abordarea sa la interpretarea conceptului de comandament responsabil în conflicte armate ne-internaționale. Savantul Ch. Greenwood susține că raționamentul lasă deschise câteva întrebări importante. În pofida a ceea ce se spune despre nevoia de a fi satisfăcut de faptul că practica statelor a recunoscut principiul, decizia nu citează aproape nicio practică a statelor și admite că „pe plan intern, cele mai multe state nu au legiferat pentru faptul că responsabilitatea comandamentului să fie omologul comandamentului responsabil în conflictul intern”. Acesta nu explică de ce conceptul comandamentului responsabil, care creează și impune obligații pentru beligeranți, fiind aliat automat presupune răspunderea penală pentru persoanele fizice. Nici nu se explică de ce este illogic ca un concept din dreptul internațional umanitar cutumiar să fie aplicabil conflictelor internaționale, nu și celor interne, în timp ce, cu toate acestea, se admite că nu toate principiile acestui drept se extind la ambele tipuri de conflict.

Într-adevăr, s-ar putea argumenta că o abordare diferită a comandamentului responsabil ar putea fi adecvată într-un conflict armat ne-internațional, deoarece forțele armate implicate în astfel de conflicte sunt adesea mai puțin structurate și bine organizate (în special, partea non-guvernamentală), decât în ostilitățile internaționale. [3, p. 601]

În opinia savantului A. Cullen, în măsura în care conceptul comandamentului responsabil presupune pragul de aplicare asociat cu Protocolul Adițional II, răspunsul la întrebarea, dacă acesta poate fi considerat o condiție prealabilă pentru caracterizarea conflictului armat neinternațional, trebuie să fie unul negativ. Așa cum aplicarea art. 3 comun nu depinde de existența unei autorități *de facto*, de operațiuni militare organizate și susținute sau de implicarea autorităților guvernamentale, ar fi, fără îndoială, nepotrivit de a limita sfera de acțiune a acestei dispoziții prin adăugarea unor astfel de condiții la pragul de aplicare. În cazul în care comandamentul responsabil ar fi să fie propus ca o condiție pentru caracterizarea conflictelor armate neinternaționale, acesta ar trebui mai întâi să fie redefinit în termeni care sunt în concordanță cu pragul prevăzut în art. 3 comun. În absența unei astfel de dezvoltări nu există motive să se abată de la standardele predominante. [2, p. 149]

Concluzii. În contextul celor expuse, prezintă interes afirmațiile cercetătorului V. Gamurari care ajunge la concluzia că „... *practica internațională, fără îndoială, este orientată spre reducerea diferențelor dintre dreptul aplicabil de către părțile la un conflict internațional și cel aplicabil unui conflict armat intern. Urmând acest curs, organismele internaționale nu trebuie să tindă spre alinierea completă a acestor două tipuri de conflicte. E de preferat să fie adoptate acele reguli și principii care sunt relevante pentru situațiile specifice conflictelor interne, precum și pentru părțile acestor conflicte, inclusiv grupuri armate de opoziție*”. [9]

Deoarece o realitate a timpului sunt așa-numitele „conflicte interne internaționalizate” care reprezintă conflictele armate neinternaționale transformate în conflicte

cu caracter internațional, în general, ca urmare a intervenției unui alt stat prin intermediul unui grup rebel local, fie prin propriile sale forțe armate. Determinarea existenței unui astfel de conflict poate fi dificilă din cauza confidențialității oricărei informații cu privire la aceste operațiuni militare, dar și din cauza sensibilității politice a unei asemenea determinări [10].

Bibliografie

1. Boelaert-Suominen S. The Yugoslavia Tribunal and the Common Core of Humanitarian Law Applicable to all Armed Conflicts. In: Leiden Journal of International Law 13. Cambridge University Press, 2000, p. 619 - 653.
2. Cullen A. The concept of non-international armed conflict in international humanitarian law. New York: Cambridge University Press, 2010. 238 p.
3. Greenwood C. The Development of International Humanitarian Law by the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. In: Year Book of United Nations Law. 1998, vol. 2, p. 97 - 140.
4. Prosecutor vs Hadžihasanović, Alagić and Kubura, Case No. IT-01-47-PT, Trial Chamber, Decision on Joint Challenge to Jurisdiction, 12 November 2002. <http://www.icty.org/x/cases/ljubovic/.../04170206.htm>
5. Prosecutor vs Hadžihasanović, Alagić and Kubura, Case No. IT-01-47-AR72, Appeals Chamber, Decision on Interlocutory Appeal Challenging Jurisdiction in Relation to Command Responsibility, 16 July 2003. <http://www.icty.org/x/cases/ljubovic/.../04170206.htm>
6. Statute of the ICTY, updated November 2003. <http://www.un.org/icty/basic/statut/stat11-2003.htm>
7. Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale adoptat la 17.07.1998 (U.N. Doc. A/CONF.183/9*). <http://untreaty.un.org/cod/icc/statute/romefra.htm>
8. Thahzib-lie B., Swaak-Goldman O. Determining the Threshold.

Leiden/Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2004. 186 p.

9. Гамурарь В. Юрисдикция международных уголовных трибуналов в свете влияния на унификацию норм применяемых к вооруженным конфликтам международного и немеждународного характера. // http://vgamurari.blogspot.com/p/publicatii-stiintifice_11.html

10. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/3.Configuratie%20conflictului

DESPRE AUTOR
ABOUT AUTHORS

Ion FRUNZE,
dr. în drept, USEM
Phd in Law, dr., UESM
e-mail: vcristo@mail.ru